

УДК: 327.8 (043)

ББК 66.5

СИРІЙСЬКА КРИЗА: ФРАНКО-АМЕРИКАНСЬКА ПОЗИЦІЯ**В. М. Юрчак**

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76018 Україна;
тел. +380 (342) 52-73-19; e-mail: vfraniuk@mail.ru*

У статті проаналізовано франко-американську позицію щодо вирішення конфлікту у Сирії. Досліджено причини військового невтручання Французької Республіки та США у сирійській конфлікт та показано франко-американське співробітництво щодо сирійської кризи після застосування хімічної зброї проти сирійського населення.

***Ключові слова:** франко-американські відносини, сирійська криза, Близький Схід, США, Французька Республіка.*

Події в країнах арабського світу створюють досить істотні безпекові виклики в останні роки як на регіональному, так і на глобальному рівнях. Політичні процеси на Близькому Сході продовжують тривожити весь світ і залишаються темою номер один у багатьох провідних засобах масової інформації. Йде мова про важливий і вибухонебезпечний регіон, яким є весь Арабський світ, де сконцентровано майже 70% запасів всієї нафти планети.

Починаючи від подій “Арабської весни”, Близький Схід концентрує в собі майже всі актуальні загрози міжнародної безпеки. Лівійська війна, конфлікт у Сирії, “іранська ядерна програма”, черговий виток ізраїльсько-палестинського конфлікту, політична криза в Єгипті привертають безпосередню увагу провідних держав світу, таких як США та Французька Республіка. Проте, політика провідних міжнародних гравців щодо вирішення близькосхідних криз залишається незгодженою. Неспроможність досягти консенсусу щодо проблем Сирії, ізраїльсько-палестинського та інших близькосхідних конфліктів яскраво проявила розбіжності зовнішньополітичних інтересів США, ЄС, Китаю, РФ у регіоні. Це не тільки заважає пошукові шляхів вирішення конфліктів на Близькому Сході, але також створює серйозні приводи для погіршення двосторонніх відносин між впливовими державами, збільшуючи напруженість в глобальному міжнародному середовищі.

Дослідженням франко-американських відносин у контексті вирішення близькосхідних конфліктів приділяють увагу такі західні автори, як: Ф. Бозо, Ф. Моро Дефарж, Г. Пармантьє, Ж. Вайс, З. Ляйді тощо. Серед вітчизняних авторів слід відзначити російських дослідників А. Філатову, Н. Тишук, М. Панюжєву, Р. Юсунова та українських –

А. Захарченко, Г. Яворську та ін. Оцінка конфлікту також репрезентована аналітичними матеріалами Французького інституту міжнародних і стратегічних досліджень.

Сирійський конфлікт, який розпочався ще 15 березня 2011 р. з демонстрацій, які були частиною “Арабської весни”, переріс у повстання, а пізніше й у громадянську війну. Протестуючі вимагали відставки президента Б. Асада та завершення майже 50-річного однопартійного правління Баасистів.

Проте, військовий конфлікт у Сирії залишається вже більше двох років не розв’язаним та найбільш складним та небезпечним. США та країни ЄС намагаються впливати на ситуацію за допомогою жорстких економічних санкцій проти режиму Б. Асада. Заборона на імпорт сирійської нафти призвела вже до важких економічних втрат. За свідченням сирійського міністра нафти С. Аллауї, у травні 2012 р. втрати становили 4 млрд. доларів США [2]. Найсуворіші санкції проти Сирії наклали країни ЄС, особливо Французька Республіка. Ці санкції, зокрема, забороняють будь-які транзакції з окремими особами, компаніями та державними інституціями, пов’язаними з сирійським правлячим режимом. Уникнути остаточного економічного колапсу Сирії поки що вдається завдяки допомозі Росії та Ірану [2].

На думку Н. Саркозі, ситуацію у Сирії можна вирішити тільки завдяки багатосторонньому партнерству. Застосування сили не є порядком денним, навіть якщо всі варіанти будуть розглянуті [6].

Тому що сирійська ситуація є досить складною. Президент-диктатор Башар Асад успадкував владу у 2000 р. від свого батька Хафіса Асада, який правив країною залізною рукою 30 років. Більше 40 років у Сирії діє режим надзвичайного стану, у зв’язку з чим мають місце розширені повноваження правоохоронних органів. Через це країна часто стикається із звинуваченнями в порушенні громадянських прав, в обмеженні свободи слова, свободи зібрань, а також у політичних репресіях. Все вищевказане не могло не спрацювати за принципом доміно, коли в сусідніх з Сирією країнах протести призвели до повалення режимів [1].

До того ж важливою залишається роль Ірану в сирійському конфлікті. Тегеран надає Дамаску як воєнну, так і економічну допомогу, спрямовану на підлив санкцій Заходу щодо експорту нафти. Крім того, значний вплив має ліванське угруповання “Хізбалла”, яку підтримує Іран. У випадку втручання у конфлікт з боку міжнародної спільноти “Хізбалла” погрожує розбурхати ширший конфлікт у регіоні, зокрема спрямувати його проти Ізраїлю, що не на руку США.

Варто зазначити, що США та Французька Республіка не наважувалися здійснити військову інтервенцію у Сирію через низку причин. По-перше, через неоднозначне ставлення до проведення операції у Лівії, яка досі є темою активної дискусії щодо своєї ефективності, адекватності та легітимності. По-друге, через нечітке розуміння того, хто саме є опози-

ційною силою у Сирії. Адже, останні публікації ЗМІ демонструють наближення деяких повстанців до терористичного угруповання “Аль-Каїда”, з якою західні країни ведуть боротьбу. По-третє, у Сирії не спостерігається масове невдоволення президентом Б. Асадом, який досі має підтримку у певних колах. До того ж якщо події у Лівії не мали можливості розповзтись та загрожувати сусіднім державам, через великі розміри та особливості географії північно-африканської країни, то Сирія, яка досі знаходиться у стані війни з Ізраїлем за стратегічні Голанські висоти, може спровокувати перехід арабо-ізраїльського протистояння в активну фазу. Більше того, атака на Сирію може спровокувати удар у відповідь не по міжнародним військам, а по території Ізраїлю, чого побоюються США [2].

Що стосується зовнішньої політики США щодо Сирії, то ще 12 грудня 2003 р. Дж. Буш наклав економічні та дипломатичні санкції, як покарання за її політику “підтримки тероризму”. Тоді, у 2003 р., фактично, зробивши Сирію країною-ізгоем, Дж. Буш допоміг здійснити мету зовнішньої політики Ізраїлю: забезпечити американську допомогу шляхом послаблення своїх недружніх сусідів.

Ще одним фактором невтручання США та Французької Республіки у військовий конфлікт у Сирії були вибори 2012 р. у двох країнах. Застосування військової сили для президента Б. Обама було б несприятливим чинником напередодні президентських виборів у США. Така ж сама ситуація стосувалася й Франції, Н. Саркозі, який втратив свої рейтинги після військової інтервенції у Лівії, не хотів настроювати виборців проти себе.

До того ж ситуація в Сирії певним чином нагадує події навколо Іраку 2003 року. Схожість полягає у повній відсутності чіткого розуміння того, що робити з країною після повалення режиму Б. Асада. Деякі військові фахівці почали обговорення питання щодо можливості поділу Сирії на дві країни або створення федерації/конфедерації для задоволення деяких вимог протестуючих. Але проблема в тому, що Дамаск, який переважно сунітський, не має ані сільськогосподарських, ані інших ресурсів, щоб функціонувати без інших частин Сирії. Фактично може виникнути та ж проблема, що і в Іраку, коли поставало питання федералізації або поділу країни.

За даними “The New York Times”, адміністрація президента Б. Обама намагається об'єднати сирійську опозицію та спонукати її розробити план реформування країни. На офіційному ж рівні заявляється, що в Сирії повинен бути політичний перехід влади від Башара Асада до такого уряду, який би відповідав прагненням народу.

Подальший розвиток ситуації в Сирії для міжнародного співтовариства критичний ще через дві причини. По-перше, це курдська проблема. Її загострення в Іраку та Туреччині, а тепер і можливе прагнення до автономії у кризовій Сирії не є приємною новиною для світового співто-

вариство. Бажання курдського народу створити власну державу ще більше дестабілізує близькосхідний регіон, особливо беручи до уваги, що остання четверта частина землі курдів знаходиться на території Ісламської республіки Іран. А, по-друге, це перспектива можливої ісламізації достатньо ліберальної Сирії. Останнім часом там і так посилювався вплив Ірану, і відсутні будь-які гарантії того, що новий уряд буде прихильником секулярної держави. Результат виборів у Єгипті продемонстрував, як спонтанний суспільний соціально-політичний рух може призвести до приходу до влади прихильників серйозної ісламізації, консервації країни. Збільшення кількості таких країн не вписується у картину демократизації Близького Сходу, про яку мріють США.

Крім того, у близькосхідній зовнішній політиці США відбулися певні зміни. По-перше, згідно позицій американських громадян, США повинні піти з Іраку і Афганістану і ні в якому разі більше не втягуватися в процес національного і державного будівництва. Справа в тому, що чим швидше США зосередять увагу і ресурси країни на своїх внутрішніх проблемах, тим скоріше можна досягти позитивних результатів в економіці [1]. Це означає, що в нинішніх умовах адміністрації Б. Обама не до зовнішніх авантур. Американська адміністрація свідомо пішла на демонтаж влади своїх багаторічних і відданих партнерів, якими були Х. Мубарак, бен Алі, Абдалла Салех тощо, які завжди орієнтувалися на Вашингтон і були вороже налаштовані по відношенню до Ірану, і вельми терпимо ставилися до Ізраїлю – стратегічного партнера США в цьому регіоні. Американські аналітики сходяться на думці, що США повинні повністю відмовитися втягуватися у військові конфлікти за межами країни, а тим більше не дозволяти собі залучатися в процес національного і державного будівництва, що економічно не вигідно для Америки, а політично практично недосяжно [1].

Однак, адміністрація Б. Обама закликала до відставки Б. Асада в серпні 2011 р. В 2012 р. американські чиновники намагалися працювати на багатосторонній основі через Організацію Об'єднаних Націй, домовляючись про припинення вогню та план політичного переходу. Всі ці зусилля були загнані в глухий кут через російські та китайські відмови.

Після року конфлікту і без досягнення консенсусу в РБ ООН щодо припинення насильства президент Б. Обама і надалі проводить невійськові підходи до громадянської війни. Не зумівши міжнародними спробами досягти довгострокового припинення вогню, з вересня 2012 р. по лютий 2013 р. політика США зосередилася на наданні допомоги сирійській опозиції. Сполучені Штати також прийняли попередні кроки для підтримки захисту держав, що межують з Сирією, таких як Туреччина і Йорданія, висадивши невеликий контингент американських військовослужбовців. Навесні 2013 р., де число загиблих в результаті конфлікту перевищила 70 000 і біженців відтік досяг більше мільйона сирійців, Сполучені Штати розширили гуманітарну допомогу. Однак, президент

США Б. Обама як і раніше відмовлявся схвалити військову інтервенцію. До того ж критика політики США щодо Сирії з 2011 р. наростає: деякі члени Конгресу засуджують пасивність адміністрації щодо сирійського насильства, стверджуючи, що відсутність військової ініціативи США продемонструвало відсутність американського лідерства в міжнародних відносинах. А ті, хто підтримує підхід адміністрації, на сьогоднішній день стверджують, що американське військо втручання в Сирію зажадає значних зусиль американських військових і фінансових ресурсів протягом невизначеного періоду часу [11, с.241].

Натомість Франція готова озброювати повстанців. *“Ми не можемо дозволити, щоб люди були вбиті режимом, який на цей момент не хоче політичного переходу”*, – сказав Ф. Олланд [5].

Незважаючи на те, що Французька Республіка взяла на себе ініціативу в Лівії та Малі, французькі війська готові боротися з екстремістськими силами, тобто Париж готовий озброїти сирійських повстанців. В той час як США запропонували тільки мовчазну підтримку союзникам, таким як Саудівська Аравія, Катар та Об'єднані Арабські Емірати, щоб озброїти опозицію. Однак, в березні 2013 р. США змінили свою думку. Адміністрація Б. Обама оголосила, що США будуть надавати пряму допомогу опозиції вперше протягом дворічного конфлікту. Під час поїздки на Близький Схід, державний секретар США Джон Керрі відкрито говорив про координацію США зі своїми союзниками Перської затоки та про передачу зброї. Адже, стратегія “об'єктивного балансу” не зупинить кровопролиття, а навпаки виграє сирійському режиму додатковий час і дасть поштовх новій, ще більш жорстокій хвилі кровопролиття, яка у результаті приведе до розширення зони військових дій і поглине весь регіон [7]. Для цього є безліч причин. Арабський світ знаходиться на першому місці серед інших регіонів світу з точки зору етнічного та релігійного розмаїття. При цьому кривава політика сирійського режиму, підтримка Б. Асада Росією і Іраном, невизначеність позицій США і Європи, а також арабських країн стосовно революції в Сирії лише посилюють критичну ситуацію в країні.

Основною причиною невдоволення США та їхніх союзників по НАТО режимом Б. Асада були не систематичні порушення прав людини в Сирії, а незалежна зовнішня політика Дамаска. Ця політика виражалася, насамперед, у підтримці національно-визвольної боротьби палестинців під керівництвом руху ХАМАС, підтримці ліванського руху “Хізбалла” і у відносинах стратегічного партнерства з Іраном, який є головним геополітичним суперником США в регіоні Близького Сходу.

Побоювання з приводу ірано-сирійського стратегічного партнерства та розробки заходів щодо його протистояння містяться, зокрема, у статті Дж. Фрідмана “Сирія, Іран і баланс сили на Близькому Сході”, опублікованій на початку 2012 р. У статті було проаналізовано причини ірано-сирійського стратегічного партнерства: *“Іранський ісламістський*

режим дав світському сирійському режиму імунітет від шиїтського фундаменталізму в Лівані. Що ще важливіше, він надав йому підтримку в його ліванських авантюрах і захист від можливих протестів сунітської більшості в самій Сирії” [4]. Вашингтон вважає, що в разі перемоги Б. Асада, Іран виграє від цього найбільше. Дж. Фрідман писав: “Якщо Ірак потрапить під довготривалий іранський вплив, а режим аль-Асада, ізольований від решти всього світу, але підтриманий Іраном, виживе, це дозволить Тегерану підім’яти під себе сферу впливу, що простягається від західного Афганістану до узбережжя Середземного моря (через Сирію і володіння “Хізбалли”). Така перспектива несе можливість розгортання іранських збройних сил у західному напрямку і має далекосяжні наслідки” [4]. Тому Сполучені Штати, Саудівська Аравія, Туреччина та Ізраїль повинні зробити все можливе для того, щоб запобігти такому розвитку подій.

Крім того, Дж. Рубін, провідний американський експерт із Близького Сходу вважає, що ізраїльська еліта не побоюється того, що керівництво ІРІ може віддати наказ про застосування ядерної зброї проти Ізраїлю. У Тель-Авіві добре знають всю раціональність іранської зовнішньополітичної доктрини. Головним побоюванням Ізраїлю є перспектива втрати військово-стратегічної переваги, що може призвести до війни проти Ізраїлю [10].

Таким чином, США намагаються зважити всі за і проти щодо військового втручання у Сирію. Натомість Французька Республіка діє більш активно. Париж дав старт конференції “Друзі Сирії”, яка відбулася в липні 2012 р. Франція в якості першої країни визнала Національну Коаліцію в якості законного представника сирійського народу. Нарешті, Франція без зволікань почала надавати гуманітарну та матеріальну допомогу сирійській опозиції, щоб вона могли вести свою боротьбу [8].

Проте, незважаючи на певні розходження в поглядах Французької Республіки та США щодо сирійської кризи, після застосування хімічної зброї проти сирійського населення у кінці серпня 2013 р. спостерігається активне співробітництво обох держав в цьому питанні. Хоча в історичному процесі це вже не перший такий випадок франко-американського партнерства щодо вирішення сирійського конфлікту. У 2005 р., всього через два роки після американського вторгнення в Ірак та активних протестів Франції проти цієї інтервенції, президенти Дж. Буш і Ж. Ширак об’єдналися, щоб допомогти витіснити сирійські війська з Лівану. Таким чином, Франція і США сформували партнерство проти Сирії.

На сьогоднішній день президент Франції Ф. Олланд ясно дав зрозуміти про своє бажання вжити військові дії на боці США проти сирійського режиму, навіть після того, як Великобританія відмовилася від будь-яких ударів. А державний секретар США Дж. Керрі у своєму виступі похвалив Францію, назвавши її “найстарішим союзником США” [3]. Це свідчить про активізацію франко-американського партнерства на

Близькому Сході та доводить їх провідну роль у міжнародних відносинах.

Отже, регіон Близького Сходу створює на сьогодні суттєві виклики та загрози міжнародній безпеці. Крім того, події на Близькому Сході показали низьку ефективність міжнародних організацій (насамперед ООН) у вирішенні ситуації в регіоні. Вони унаочнили також франко-американське партнерство в останні роки. Близький Схід продовжує залишатися для світу джерелом енергоносіїв, конфлікти в цьому регіоні впливають на світові ціни на нафту та газ. Тому постійний моніторинг за ситуацією є обов'язковим. Адже, підвищення рівня загроз та безпекових викликів на Близькому Сході позначається на системі міжнародних відносин у світі.

Література

1. Юнусов Р. Арабские революции и позиция США. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.kontinent.org/article_rus_4db5fbc9265e1.html Дата звертання: 17.09.2013 р.
2. Яворська Г. “Щодо сучасних тенденцій розвитку ситуації на Близькому Сході”. Аналітична записка. [Електронний ресурс] / Г.Яворська // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1020/> Дата звертання: 17.09.2013 р.
3. France set to become main U.S. ally in Syria // The Local. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.thelocal.fr/20130831/france-set-to-become-main-us-ally-in-syria> Дата звертання: 17.09.2013 р.
4. George Friedman. Syria, Iran and the Balance of Power in the Middle East // STRATFOR review 22.11.2011.
5. Labott E. Is U.S. leading on Syria, or being led by France? [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://security.blogs.cnn.com/2013/03/20/is-u-s-leading-on-syria-or-being-led-by-france/> Дата звертання: 16.09.2013 р.
6. Mondil A. La politique étrangère selon Nicolas Sarkozy. [Електронний ресурс] // Portail de l'IE. Режим доступу: <http://www.portail-ie.fr/article/130/La-politique-etrangere-selon-Nicolas-Sarkozy> Дата звертання: 17.09.2013 р.
7. Moreau Defarges Ph. Syrie : une guerre juste ? / Ph. Moreau Defarges // IFRI : Syrie : la bascule diplomatique. Septembre 2013. – P. 21-22.
8. Samad J. La crise syrienne accouche d'un duo franco-américain inattendu // Midi Libre. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.midilibre.fr/2013/08/30/la-crise-syrienne-accouche-d-un-duo-franco-americain-inattendu,750959.php> Дата звертання: 17.09.2013 р.
9. Rambeaud P.-P. Le Moyen-Orient: une région sous tensions / P.-P. Rambeaud // Paris : Ellipses, 2011. – 180 p.
10. Rubin J. The real reason to intervene in Syria. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/06/04/the_real_reason_to_intervene_in_syria Дата звертання: 17.09.2013 р.

11. Zaki Laïdi. Le monde selon Obama. La politique étrangère des Etats-Unis / Laïdi Zaki // Flammarion. – 2012. – 410 p.

Стаття надійшла до редакційної колегії 4.09.2013 р.

*Рекомендовано до друку докт.політ.наук, професором Цепендою І.Є.,
докт.політ.наук, професором Гоном М.М. (Рівне)*

SYRIAN CRISIS: FRENCH-AMERICAN POSITION

V. M. Yurchak

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
76000, Ivano-Frankivsk, st. Shevchenka, 57;
ph. +380(342) 527319, e-mail: vfraniuk@mail.ru*

The article analyzes the Franco-American position on resolving the conflict in Syria. The reasons of military non-intervention of the French Republic and the United States in the Syrian conflict were examined and the author shows the Franco-American cooperation on the Syrian crisis after the use of chemical weapons against the Syrian population.

Key words: *Franco-American relations, the Syrian crisis, the Middle East, the USA, the French Republic.*